

Aceiași titlu îl au și nominalurile din seria paralelor emise de sultanul Abdülmecid pînă la reforma monetară din 1844.

¹⁴ C. C. Kirițescu, *op. cit.*, p. 117, pentru interzicerea importului de monedă otomană în anul 1834, vezi și C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 1, p. 139—140, pentru încercările de sistare a contrabandei cu parale otomane deteriorate în anul următor.

¹⁵ Ch. L. Krause, Cl. Mishler, *op. cit.*, p. 1831, pentru monedele noului sistem monetar introdus în anul 1844 de către sultanul Abdülmecid cu parale bătute în cupru; vezi de asemenea și C. Ölçer, *Ottoman Coinage during the Reign of Sultan Abdülmecid Han, f.a.*, p. 37—40. Pentru emisiunile lui Mahmud II, emise cu titlu scăzut vezi Idem, *Sultan Mahmud II Zamanında Darp Edilen Osmanlı Madeni Paraları, f.a.*, p. 16—18.

¹⁶ G. Zane, *Studii*, p. 270.

¹⁷ „Austria” *Münzkatalog 1790—1979*, Viena, f.a., prescurtat în text *Austria*.

¹⁸ C. I. Băicoianu, *op. cit.*, I, 1, p. 173—175.

¹⁹ Moneda de 1 kreutzer, emisă în 1816, este, din experiența noastră, piesa cea mai des întilnită în descoperirile arheologice de sec. XIX.

²⁰ Însuși semnatarul notei analizate de noi oferea la p. 334, nota 3, identificarea corectă, cînd scria că „după alții (termenul de firfiric) provine din sășescul fifer, germ. fünfer, ban de 5, cu terminația din sfanțic... În Transilvania și feferic”. Deși termenul de firfiric ar putea fi la sud de Carpați un calc lingvistic după turcescul irmilic, dar situație mult mai puțin probabilă odată ce cuvîntul există și în vocabularul românilor din Ardeal.

²¹ Singurele lucrări consultate și citate de editorul documentului și care se circumscriu subiectului sînt A. Vijoli, *Sistemul bănesc în slujba claselor exploatatoare din țările române și România burghezo-moșierească*, București, 1958, p. 20 și H. Dj. Siruni, *Monedele turcești în țările române*, București, 1944.

„FIRFIRICII” AU MILIEU DU XIXe SIÈCLE EN ROUMANIE

RÉSUMÉ

L'auteur discute l'opinion récemment exprimée (*BSNR*, 77—79, 1983—1985, p. 333—334), selon laquelle la menue monnaie qui circulait dans les Principautés Roumaines sous la dénomination de „firfiric” serait d'origine ottomane. Se basant sur des documents publiés on démontre qu'en réalité cette dénomination s'appliquait aux monnaies autrichiennes en billon de 3, 5 et 6 Kreuzers.

O BANCNOTĂ CU DEFECT DE IMPRIMARE EMISĂ DE BANCA NAȚIONALĂ A ROMÂNIEI

RADU OCHEȘEANU

Printre puținele piese numismatice din hîrtie, care se păstrează în colecția „Maria și dr. George Severeanu”¹, se numără și bancnota ce ne preocupă aici². Biletul, emis de Banca Națională a României și avînd valoarea nominală de 20 lei, este de tipul III, tip utilizat de Banca Națională a României pentru imprimarea bancnotelor de 20 lei între 26 februarie 1909 și 19 septembrie 1929³, retrase din circulație, prin înlocuirea lor cu monedă metalică de același nominal⁴ la 15 martie 1930⁵. Bancnota, care este tipărită pe hîrtie albă, are filigranele reglementare. Pe avers sînt imprimate data emisiunii — 18 octombrie 1928, cele trei semnături de garanție în facsimil, a guvernatorului băncii, Dimitrie M. Burillianu, a directorului serviciului fabricării biletelor Oscar Kiriacescu și a casierului Ath. G. Marinescu, precum și litera seriei și numărul alfabetului D. 8172, numărul de ordine internă 0773 și numărul de control, corect⁶, 204278773, în vreme ce, datorită unui defect de tipar, reversul nu este imprimat.

Starea de conservare a biletului de bancă este mediocră, acesta prezentînd numeroase pliuri, datorită păstrării lui neglijente, înainte de a poposi în colecția doctorului Severeanu. Uzura constatată rămîne pentru noi singura dovadă a aflării acestei bancnote pentru o vreme în circulație.

Hîrtii de valoare, biletele, emise de Banca Națională a României, au fost tipărite în imprimăria băncii cu o deosebită grijă și apoi au fost supuse unor repetate controale, astfel că bancnotele cu defecte de imprimare care s-au putut strecura în circulație sînt extrem de rare⁷. C. I. Băicoianu, descriînd procesul de fabricare a bancnotelor românești între 1880—1914, arată că pentru cupiurile de 20 lei semnăturile guvernatorului băncii și a directorului serviciului fabricării și contabilității biletelor se aplicau în facsimil la imprimare, urmînd ca semnătura casierului central să fie pusă, după preluarea biletelor de către casierie, prin ștampilare⁸. După imprimare, bancnotele erau supuse unui prim control, în momentul predării lor de șeful serviciului biletelor către directorul serviciului fabricării și contabilității biletelor. Acesta primea numai biletele bune. Biletele defecte și maculatura se predau de asemenea cu forme, urmînd a se distruge după trecerea a cel puțin un an de la data fabricării, odată cu distrugerea bancnotelor anulate.

BSNR, LXXX — LXXXV, 1986—1991, p. 179 — 182

Bancnotele acceptate ca bune treceau mai apoi prin serviciul contabilității biletelor, serviciu care, în urma unei hotărâri emenate de Consiliul general, le preda casieriei centrale. Casieria le primește în urma unui nou control și aplică ștampila cu semnătura facsimilată a casierului central pe fiecare bancnotă în parte⁹, în vreme ce pe biletele de 100 și 1 000 lei se aplică și ștampila cu semnătura guvernatorului¹⁰.

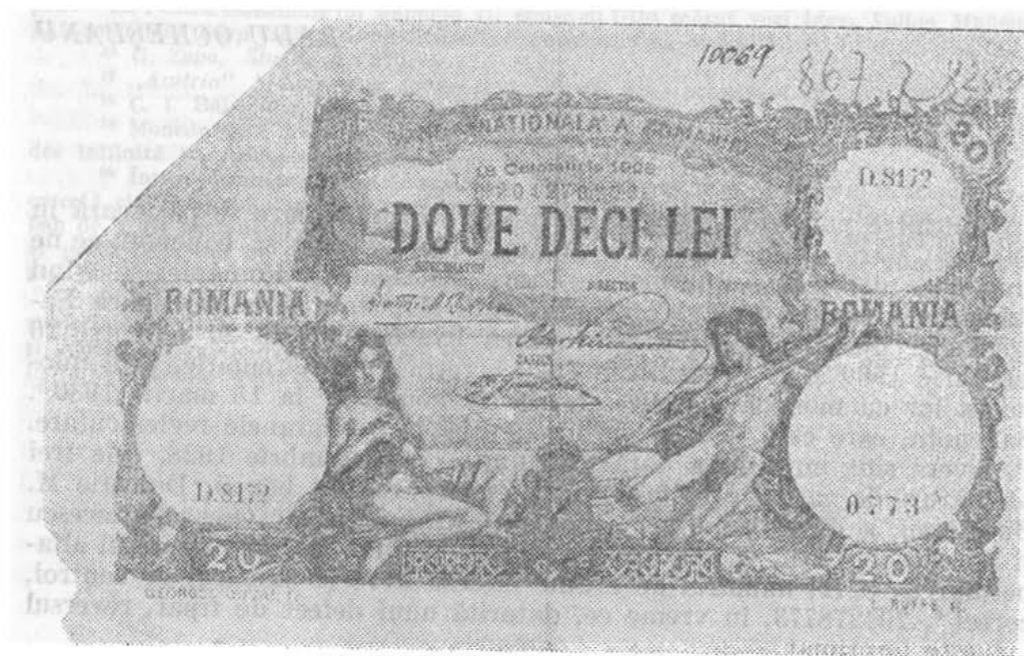

Fig. 1 Bancnotă BNR de 20 lei cu reversul neimprimat.

În catalogul standard al monedelor și bancnotelor românești sînt înregistrate în categoria „Bancnote cu erori, ... care au fost puse în circulație, deși prezentau unele deficiențe”¹¹ un număr de trei bilete de bancă de 20 lei din tipul III BNR¹² și anume nr. 394, bancnotă emisă la 26 februarie 1909, fără a avea semnătura casierului, nr. 395, bilet tipărit pe hirtie albă fină (sic!, nu se specifică existența ori lipsa filigranelor), bilet care nu are imprimat pe avers valoarea nominală, data emiterii, semnăturile de garanție, litera și numărul alfabetului, numărul de ordine și numărul de control, precum și nr. 396, bancnotă emisă la 31 ianuarie 1929, avînd reversul neimprimat.

Dacă bancnota aflată la nr. 394 putea scăpa ștampilării cu semnătura casierului central și pătrunde pe piață, deși biletul nu prezintă urme de uzură, ne îndoiim că exemplarul de la nr. 395, în cazul în care este tipărit pe hirtie cu filigranele uzuale emisiunii și nu este mai degrabă un eseu, cum ne lasă să bănuim mențiunea din catalog, să fi scăpat neobservat de la operațiile de imprimare a valorii nominale, a imprimării datei de emiterie, a aplicării celor două semnături și de numerotare, mai apoi de controalele de rutină mai sus amintite și în final de la operația de ștampilare cu semnătura casierului central și să fi putut după atîtea furei caudine să pătrundă în circulație¹³. Cum și bancnota înregistrată la nr. 396, prezintă urme de pliere și în consecință de circulație efectivă, considerăm că, dată fiind valoarea scăzută a leului după primul război

mondial în raport cu epoca antebelică, a leului aur, iar biletele de 20 lei îndeplineau acum funcția unei monede mărunte, și exigența controlorilor băncii va fi scăzut în raport cu cantitatea de bancnotă emisă¹⁴. Astfel că, în cazuri, totuși foarte rare, asemenea bilete cu defecte de imprimare pătrundeau pe piață și, primite la plată, puteau să circule, pînă la depistarea și retragerea lor, nestingherite. Este de remarcat că emisiunile din 1928 și 1929 cu tiraje de 31 575 000 și 27 800 000 bilete de 20 lei sînt cele mai mari cunoscute pentru acest tip de bancnotă¹⁵. Cele două cifre reprezintă 150,35% și 132,38% din cel mai mare tiraj înregistrat anterior. Astfel că sînt explicabile scăpările controlorilor băncii de emisie, iar apariția în circulație a unor bilete de bancă cu defecte de imprimare foarte grave nu mai trebuie să surprindă.

NOTE

¹ G. Maxutovici și R. Ocheșeanu, BSNR, 77-79, 1983-1985, 131-133, p. 335-339, care prezintă o altă raritate de excepție ce se păstrează în colecția „Maria și dr. George Severeanu” și anume biletul de 10 franci al împrumutului național albanez.

² Muzeul de istorie și artă al municipiului București, inv. 10069.

³ MBR, p. 337.

⁴ *Ibidem*, p. 266, nr. 93, 93 a și 93 b.

⁵ C. I. Băicoianu, *Istoria politicii noastre monetare și a băncii naționale, 1880-1914*, II, I, București, 1932, pl. XXVI.

⁶ Numărul de control al biletului se verifică prin înmulțirea numărului alfabetului, minus o unitate cu 25 000, la care se adaugă numărul de ordine a literei anterioare din alfabet (A - W = 25 litere) înmulțit cu 1 000 și numărul de ordine internă; e.g. pentru D. 8172/0773 avem $(8172 - 1) \times 25\ 000 + 3 \times 1\ 000 + 773 = 204\ 275\ 000 + 3\ 000 + 773 = 204\ 278\ 773$.

⁷ Pentru materialul înregistrat de MBR, p. 388-390, situația ar fi următoarea: ante 1916 = 2 bilete, 1920-1930 = 4 bilete, 1930-1940 = 0 bilete, 1940-1947 = 7 bilete.

⁸ C. I. Băicoianu, *op. cit.*, p. 452.

⁹ *Ibidem*, p. 449.

¹⁰ *Ibidem*, p. 448.

¹¹ MBR, p. 338.

¹² *Ibidem*, p. 389, nr. 394-396.

¹³ *Ibidem*, p. 389, nr. 395, vezi ilustrația în care biletul nu prezintă urme de uzură prin manipulare pe piață.

¹⁴ Tipul III cunoaște un număr de 37 de emisiuni și anume 17 emisiuni anterioare intrării României în prima conflagrație mondială, 4 emisiuni de război și 14 emisiuni postbelice; vezi MBR, p. 337. Cantitativ, cf. C. C. Kirîțescu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, II, București, 1967, p. 543-544, în mii de bucăți, avem următoarea situație: 1909-1916 = 31 325,2, 1916-1919, inclusiv anii 1920 și 1921 = lipsesc datele, 1922-1930 = 162 100 (inclusiv anul 1930 cu 4 000 000 bilete emise).

¹⁵ *Ibidem*, p. 544.

UN BILLET DÉFECTUEUSEMENT IMPRIMÉ ÉMIS PAR LA BANQUE NATIONALE DE ROUMANIE

RÉSUMÉ

L'auteur présente un billet de 20 lei de la Banque Nationale de Roumanie, émis le 18 octobre 1928, dont le revers n'est pas imprimé. En tenant compte de l'état de conservation du billet discuté ici et du

billet similaire émis le 31 janvier 1929, on considère que, dans le cas des émissions ayant des tirages de 31 575 000 — en 1928, respectivement de 27 800 000 — en 1929, des billets de banque présentant de graves erreurs pouvaient échapper à la vigilance des contrôleurs et pénétrer dans la circulation.

EXPLICATION DES FIGURES

Fig. 1. Billet de la Banque Nationale de Roumanie au revers non imprimé.

JETOANE ROMÂNEȘTI INEDITE ORI MAI PUȚIN CUNOSCUTE (I)

RADU OCHEȘEANU, CONSTANTIN MIHAL,
MARIAN DIMA și ȘTEFAN SAMOILĂ

Deși considerat de mulți drept un izvor istoric de importanță minoră, jetonul, cu toată ponderea sa redusă, rămâne, totuși, un document exonumismatic¹ cu largi implicații în evidențierea unor aspecte din viața economică a epocilor modernă și contemporană. Din păcate, asemenea aspecte au fost mai puțin favorizate de atenția economiștilor români, care, în studiile lor monetariste, s-au orientat doar spre zonele majore ale disciplinei². Poate și din această cauză, cu foarte rare excepții, jetonul românesc a fost neglijat și de cercetarea numismatică, care, firește, este interesată fie mai întâi de studiul monedelor antice ori medievale, fie de prezentarea medaliilor. Dar, chiar acele rare excepții ce sînt de semnalat în literatura numismatică românească, printr-o interpretare restrictivă și, din păcate, uneori de un dogmatism pueril³, jetonul fiind socotit ca o emanație nefastă a *truck-system*-ului și, implicit, în cadrul relațiilor social-economice din România epocii burgheze o mărturie materială a acestui sistem primitiv și „odios” de exploatare suplimentară care, desigur, este atestat în zorile orînduirii capitaliste, dar pe alte meleaguri⁴, au produs o îndepărtare, în bună măsură justificată psihologic într-o anumită vreme, a interesului numismaților, specialiști ori amatori, pentru această categorie de document istoric.

Cele două lucrări de mari proporții din literatura noastră de specialitate dedicate jetoanelor, atît studiul de pionierat al lui Constantin Iacobovici⁵ cît și capitolul respectiv din catalogul standard în uz⁶ adună un număr încă insuficient de jetoane și fise românești, oglindindu-se astfel și stadiul primar al cercetării acestei categorii de documente. Acordînd local și înțelegerea cuvenită acestui modest domeniu al cercetării, pentru a strînge un material suficient de reprezentativ, care să stîrnească interesul specialiștilor, economiști sau istorici, devine mai întîi necesară întocmirea, în timp, a unui repertoriu, de dorit cît mai cuprinzător. În acest sens, prezentăm și noi mai jos un număr de jetoane și fise cu caracter economic, din colecțiile Muzeului de istorie și artă al Municipiului București, Muzeului de istorie națională și arheologie Constanța, Institutului de arheologie București, Societății numismatice române și colecțiile Aurică Smaranda, Marian Dima și Ștefan Samoilă⁷.

Lucrările anterioare au preferat să clasifice materialul prezentat pe criteriul emitentului. Din această cauză apar o multitudine de categorii, nu prea bine definite și care, credem că pe asemenea criterii științifice, ce sînt de fapt la liberul arbitru al autorului, se pot diviza la ne-